

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАРАНТІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ СУДДЯМИ

TO THE CHARACTERISTICS OF GUARANTEES FOR THE EXERCISE OF THE RIGHT TO WORK BY JUDGES

Актуальність статті полягає в тому, що на сьогоднішній день питання вивчення трудово-правового статусу суддів є одним із найбільш актуальних не тільки для вітчизняних, а й для світових науковців. Зазначене пояснюється тим, що плюралізм статусу суддів впливає на межі реалізації його трудових прав і обов'язків, а також на необхідність розповсюдження на них загальних та спеціальних трудових гарантій. Саме гарантії являють собою юридичне явище, наявність якого дозволяє всім категоріям працівників, в тому числі і суддям, повною мірою реалізувати свої права та обов'язки як суб'єкта трудового права. Саме тому, надважливим завданням законодавця та науковців – розширювати коло та зміст гарантій реалізації права на працю суддями, як суб'єктами трудового права. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів та норм чинного законодавства, запропоновано авторське визначення поняття «гарантії реалізації права на працю суддями». Обґрунтовано, що найбільш доцільно виділяти дві групи гарантій реалізації права на працю суддями, серед яких названо: загальні та спеціальні. Охарактеризовано зміст кожної із виділених груп гарантій, а також виокремлено їх характерні особливості. Наголошено, що гарантії реалізації права на працю суддями – це системна сукупність визначених у нормах чинного законодавства інструментів, умов та засобів, що спрямовані на захист та охорону можливостей суддів реалізувати закріплені у Конституції та інших нормативно-правових актах різної юридичної сили можливості, права та інтереси у сфері праці. Правове регулювання реалізації права на працю суддів, як і будь-яких інших представників державної влади, ґрунтується на принципі єдності та диференціації, що в свою чергу, визначає і систему гарантій. Зроблено висновок, що для загальних гарантій розповсюджується на всіх категорій працівників, в тому числі і суддів. Що ж стосується гарантій спеціальних, то їх наявність підкреслює та виділяє юридичний статус суддівського корпусу з поміж інших категорій осіб, що реалізують трудову діяльність. Саме спеціальні гарантії показують складність праці суддів та супутні їй ризики, в зв'язку з чим необхідними є особливі механізми захисту їх трудових прав, зокрема, прав на працю.

Ключові слова: право на працю, судді, реалізація права на працю, гарантії, правове регулювання.

The relevance of the article lies in the fact that today the issue of studying the labor law status of judges is one of the most relevant not only for domestic, but also for world scientists. This is explained by the fact that the pluralism of the status of judges affects the limits of the realization of their labor rights and duties, as well as the need to extend general and special labor guarantees to them. The guarantees are a legal phenomenon, the presence of which allows all categories of employees, including judges, to fully realize their rights and obligations as subjects of labor law. That is why the most important task of legislators and scientists is to expand the range and content of guarantees for the exercise of the right to work by judges as subjects of labor law. In the article, based on the analysis of scientific views and norms of current legislation, the author's definition of the concept of "guarantees of the exercise of the right to work by judges" is proposed. It is substantiated that it is most expedient to distinguish two groups of guarantees for the

exercise of the right to work by judges, among which are named: general and special. The content of each of the selected groups of guarantees is characterized, as well as their characteristic features are highlighted. It is emphasized that the guarantees of the exercise of the right to work by judges are a systematic set of tools, conditions and means defined in the norms of current legislation aimed at protecting and safeguarding the opportunities of judges to realize the opportunities, rights and interests enshrined in the Constitution and other legal acts of various legal force in the field of work. The legal regulation of the exercise of the right to work for judges, like any other representatives of state power, is based on the principle of unity and differentiation, which, in turn, determines the system of guarantees. It was concluded that the general guarantees apply to all categories of employees, including judges. As for special guarantees, their presence emphasizes and distinguishes the legal status of the judicial corps from among other categories of persons engaged in labor activity. It is the special guarantees that show the complexity of the work of judges and the risks associated with it, which is why special mechanisms for the protection of their labor rights, in particular, the rights to work, are necessary.

Key words: *the right to work, judges, implementation of the right to work, guarantees, legal regulation.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день питання вивчення трудово-правового статусу суддів є одним із найбільш актуальних не тільки для вітчизняних, а й для світових науковців. Зазначене пояснюється тим, що плюралізм статусу суддів впливає на межі реалізації його трудових прав і обов'язків, а також на необхідність розповсюдження на них загальних та спеціальних трудових гарантій. Саме гарантії являють собою юридичне явище, наявність якого дозволяє всім категоріям працівників, в тому числі і суддям, повною мірою реалізувати свої права та обов'язки як суб'єкта трудового права. Саме тому, надважливим завданням законодавця та науковців – розширювати коло та зміст гарантій реалізації права на працю суддями, як суб'єктами трудового права.

Стан дослідження проблеми. Гарантії прав людини та їх реалізації займають важливу частину наукових тематик, які не втрачають своєї актуальності у колах представників юриспруденції. Аналізу цієї проблематики присвячували свої роботи такі вчені, як: К.А. Бабенко, Л.Д. Воєводін, Л.М. Герасіна, М.М. Гуренко, О.С. Лисенков, В.Ф. Погорілко, Ю.Н. Тодика, В.Л. Федоренко, та багато інших. Однак, змістовність та складність гарантій, як самостійної категорії теорії права, не дають можливості розкрити її сутність в аспекті всіх існуючих людських прав, особливо, в межах якихось конкретних сфер правового регулювання. В зв'язку з цим гарантії реалізації права на працю суддями на сьогоднішній день не знайшли якісної наукової розкриття.

Саме тому **метою статті** є: встановити коло та розкрити зміст гарантій реалізації права на працю суддями.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що безпосередньо слово «гарантія» має іншомовні коріння, а саме французьке слово «garantie», що значить – умова забезпечення чогось. У тлумачних словниках термін «гарантія», розкривається, як один із засобів забезпечення виконання зобов'язання; забезпечення, безпека, запорука [1, с. 62; 2, с. 48; 3; 4; 5]. В межах правової науки з приводу гарантій прав та свобод людини висловлювались представники різних галузей права. Наприклад, М.В. Сорочишин вважає, що юридичні гарантії – це правові та організаційно-правові засоби і способи, за допомогою яких забезпечується реалізація прав та виконання обов'язків, передбачених законодавством. Вони являють собою складну систему взаємодіючих елементів, що дають змогу організувати різностороннє забезпечення, яке охоплює різні стадії реалізації прав та обов'язків, захист від посягань, поновлення порушених юридичних прав [6, с. 83; 7, с. 172]. В.Ф. Погорілко і В.Л. Федоренко визначають гарантії прав і свобод людини і громадянина як систему умов і засобів, юридичних механізмів забезпечення належної реалізації закріплених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина. Названі гарантії вчені поділяють на загальні та спеціальні (юридичні). Загальні гарантії визначаються рівнем розвитку основних сфер суспільного і державного життя, а саме: політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної) та ін. Спеціальні юридичні гарантії конституційних прав і свобод людини та громадянина представлені нормативно й організаційно-правовими механізмами реалізації цих прав і свобод [8, с. 140–142]. О.В. Петришин інтерпретує гарантії прав і свобод людини та громадянина в якості системи загальних (політичних, економічних, духовних тощо) і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації

прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень [9, с. 456]. М.І. Іншин підкреслює, що в широкому розумінні поняттям «гарантії» охоплюється вся сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на справжню реалізацію прав і свобод громадян, на усунення можливих причин та перешкод їх неповного або неналежного здійснення і захист прав від порушень, що є, на жаль, численними. Хоча ці фактори різноманітні, але стосовно процесу реалізації прав і свобод вони виступають як умови, засоби, способи, прийоми та методи [10, с. 83].

Разом з тим, В.В. Введенська розуміє гарантії прав і свобод людини, як обов'язок держави із створення системи передумов, умов, закріплених у законодавстві засобів і способів, які забезпечують усім та кожному рівні правові можливості для виявлення, набуття та реалізації своїх прав і свобод, їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [11, с. 148]. О.В. Міцкевич пов'язує зміст гарантії із встановленим державою порядком діяльності державних органів та установ, громадських організацій, спрямований на попередження й припинення посягань на права громадян, на відновлення цих прав і залучення до відповідальності за їх порушення [12, с. 16].

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що гарантії реалізації права на працю суддями – це система сукупність визначених у нормах чинного законодавства інструментів, умов та засобів, що спрямовані на захист та охорону можливостей суддів реалізувати закріплені у Конституції та інших нормативно-правових актах різної юридичної сили можливості, права та інтереси у сфері праці.

Правове регулювання реалізації права на працю суддів, як і будь-яких інших представників державної влади, ґрунтується на принципі єдності та диференціації, що в свою чергу, визначає і систему гарантії. Доводячи цю позицію варто відзначити, що загальні гарантії реалізації права на працю – це юридичні норми, дію яких розповсюджено на всіх без виключення працівників, а не тільки суддів. Ключовими з них є гарантії, що закріплені у Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Наприклад, згідно із статтею 45: «Кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом» [13].

Окрім того, важливою є гарантія рівності прав громадянам яка закріплена статтею 24 Основного закону. Згідно до цієї статті: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [13].

Загальні гарантії реалізації права на працю, окрім Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР також встановлюються нормами Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Так, стаття 2 Кодексу проголошує, що працівники реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою. Працівники мають право на відпочинок відповідно до законів про обмеження робочого дня та робочого тижня і про щорічні оплачувані відпустки, право на здорові і безпечні умови праці, на об'єднання в професійні спілки та на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку, на участь в управлінні підприємством, установою, організацією, на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості, а також у разі хвороби або реабілітації, повної або часткової втрати працездатності, на матеріальну допомогу в разі безробіття, на право звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, та інші права, встановлені законодавством [14].

Отже, загальні гарантії реалізації права на працю суддями включають в себе різноманітні правові норми Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР та загального законодавства про працю, а саме КЗпП, які регулюють умови державної підтримки права особи на працю, рівності працівників, оплачуваності їх роботи, безпеки праці і таке інше. Дані норми встановлюють

загальний, базовий перелік умов яким робота суддів має відповідати, щоб максимально забезпечувати їх право на працю.

Однак, поряд із загальними існує коло спеціальних гарантій, які пов'язані із статусом суддів. Окремі з них також регламентовані Конституцією України від 28.06.1996 №254к/96-ВР, але замість загального трудового законодавства, доповнює конституційні положення спеціальне. Наприклад, одними з базових гарантій роботи суддів та реалізації ними права на працю є недоторканість і незалежність.

Так, перша гарантія прямо корелюється із фактором незалежності всієї судової системи. Гарантія незалежності проголошується у положеннях Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, якій присвячено статтю 6 Закону. Згідно із положеннями останньої, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права. Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, щодо розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено законом. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади. Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності суддів відповідно до цього Закону діє суддівське самоврядування [15].

Наступною гарантією є сталість трудових правовідносин суддів, що також має свої особливості. У статті 126 Конституції України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, де йдеться про цю гарантію вказано наступне: «Суддя обіймає посаду безстроково. Підставами для звільнення судді є: 1) неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; 2) порушення суддею вимог щодо несумісності; 3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; 5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; 6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. Повноваження судді припиняються у разі: 1) досягнення суддею шістдесяти п'яти років; 2) припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави; 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; 4) смерті судді; 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину» [14].

Висновки. Таким чином, саме наведений у представленому науковому дослідженні перелік гарантій дозволяє суддям повною мірою та ефективно реалізувати право на працю. При цьому вказані гарантії, враховуючи специфіку трудово-правового статусу суддів, не є однорідними між собою, що обумовлює необхідність їх поділу на загальні та спеціальні. Так, дія загальних гарантій розповсюджується на всіх категорій працівників, в тому числі і суддів. Що ж стосується гарантій спеціальних, то їх наявність підкреслює та виділяє юридичний статус суддівського корпусу з поміж інших категорій осіб, що реалізують трудову діяльність. Саме спеціальні гарантії показують складність праці суддів та супутні їй ризики, в зв'язку з чим необхідними є особливі механізми захисту їх трудових прав, зокрема, прав на працю.

Список використаних джерел:

1. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко та ін. 2-ге вид., стереотипне. Київ : Либідь, 2004. 320 с.
2. Новий тлумачний словник української мови. В 4 т. А-Є / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконті. 2000. Т. 1. С. 572.
3. Энциклопедический словарь/под ред. Б.А. Введенского. М.: БСЭ, 1955.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка I С.И. Ожегов ; под ред. Н.Ю. Шведовой. 20-е изд., стереотип. М. : Рус. яз., 1988.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови і под ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2002.

6. Сорочишин М.В. Нові форми прояву дискримінації у сфері роботи. *Трудове законодавство: шляхи реформування* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2013. С. 83.
7. Добріюгло О.В. Поняття і сутність трудових гарантій прав працівників / О.В. Добріюгло. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 170–172.
8. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. В.Ф. Погорілко. Київ : Наукова думка; Прецедент, 2007. 344 с.
9. Загальна теорія держави та права: підруч. для студ. Юрид. вищ. навч. закл. / [М. В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.]; за ред. докт. Юрид. наук., проф. акад. АПрН України М.В. Цвіка, докт. юрид. наук., проф. акад. АПрН України О.В. Петришина. Х. : Право, 2011. 584 с.
10. Іншин М.І. Юридичні гарантії як фактор стабільності та підвищення ефективності службово-трудової діяльності державних службовців. *Право України*. 2004. № 5. С. 83–87.
11. Введенська В.В. Постраждалий від злочину: права, гарантовані Конституцією, у Кримінально-процесуальному кодексі відсутні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2006. Спецвипуск № 1(28).
12. Мицкевич А. В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социальном государстве. *Советское государство и право*. 1963. № 8. С. 15–21.
13. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Кодекс законів про працю України: закон від 10.12.1971 № 322-VII. *Відомості Верховної Ради України УРСР*. 1971. Додаток до № 50.
15. Про судоустрій і статус суддів: закон від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.